

Røros samlag og O.P. Selboe

Etter min bestefar Ole Pedersen Selboe (1871-1949), i dagligtale kalt O.P., har jeg en "Copi-Bog for Røros Samlag". Dette har fått meg til å se på utviklingen av den private handelen på Røros, inklusive starten på forbrukersamvirket og O.P.'s roller i den sammenheng.

O.P. Selboe

slikt betydelig forbruk skyldes det store handelsområdet som Røros betjente, ikke minst på svensk side.

Etter at Rørosbanen åpnet i 1877 ble det virkelig fart i etableringen av forskjellige handelsvirksomheter i Bergstaden. Svenskehandelen var fortsatt betydelig og transportmidlet her var hesten. Det er anslått at Bergstaden hadde et omland på 30.000

innbyggere på den tiden, inkludert svenskene.

I en periode på 25 år fra 1880 var mange av gårdene i Kjerkgata enten handels- eller ferdas-gårder, og det var voksende aktivitet i Bergmannsgata og på Flanderborg.

I Svenskveien drev Kirsti Dahl salg av brøddvarer. Hun var moren til kjente handelsmenn i Trondheim, Ole og Anders Dahl. Jonas-Jo

Leighbua, senere J. Engzelius & Søn A/S, etablert 1800.

Røros kobberverk hadde monopol på detaljvarehandelen og provianthuset sørget for handelen med lokalbefolkningen. Dette var en bra ordning på den tiden. Likevel var det ikke til å unngå at det foregikk handel utenom dette. Da Rørosloven kom i 1818 ble det derfor gitt tillatelse til maks tre privilegerte å drive slik handel. At det allerede var flere handelsbedrifter kom av at de drev frihandel.

Allerede i 1842 opphørte handelsprivilegiene og etter flere års kommunalt trykk på Indredepartementet ble den første Rørosmartna avholdt i 1854, basert på en kongelig resolusjon fra 1853: "Fra 1854 av skal der i Røros avholdes et marked der begynner næst siste tirsdag i februar Måned og varer til den påfølgende fredag." Slik skulle det bli en mer kontrollerbar ordning på omsetningen av varer. At martnan skulle vare svært lenge var det få som trodde.

Eilert Sundt studerte forholdene på Røros i 1851 og stiller spørsmål om vi levde for godt. Han nevner her det årlige forbruket av kaffe på 40.000 pund og 27.000 pottet brennevin. Han innser at et

Skancke solgte blant annet høy og lånte ut penger! Holdens forretning i Volqvartzgården var åpnet og over gata hadde Iver Skancke kolonialforretning.

I Rammgården var det både manufaktur og kolonial, drevet av Ramm-Olava (Olava Sendresen). På samme side av gata hadde O. Christophersen

Kjerkgata 1880/1885

og Lars Skancke sine forretninger. Haanæs drev bakerforretning og nærmeste nabo var Amneus, som drev butikk med assortert utvalg før det ble

Boghandel, Norges nest eldste den dag i dag. Ovenfor veta drev Nils O. Krog med salg av blant annet vilt og kjøtt.

Lengre nede i gata drev Petter Skjerdingsstad stort med omsetning av kolonial- og jernvarer. Hans Skancke solgte kolonialvarer og vin. I Bakkegården, mitt barndomshjem, hadde Poul Arnt Pedersen urmakerforretning. Senere leide gullsmed Gerhard Carl Møller lokalene. Madam Larsen drev hotell der Anders Strømme senere åpnet butikk. Albert Larsen solgte manufaktur og nederst hadde jomfru Tiller sin kolonial- og manufakturforretning. I P. O. Houmbs gård drev først herr Stenberg, senere Houmb selv. I en kort periode eksisterte Røros øl- og vinsamlag i gata, men fikk ikke fornyet bevillingen i 1906.

I området rundt Nilsenhjørnet finner vi tre butikker: baker Nielsen, Jonas Wahlgren i Myregården, og baker Lorentz P. Ødegård i Kjerkgata.

I Bergmannsgata var kjøpmann Fahlstrøm etablert, senere ble det hotell her. I en kort periode hadde H. Bækholdt manufakturforretning og i Bredalsgården hadde Engzelius garveri og lærhandel og brennevinbutikk i Lorentz Lossiusgata. Hovedforretningen var i Leighbua.

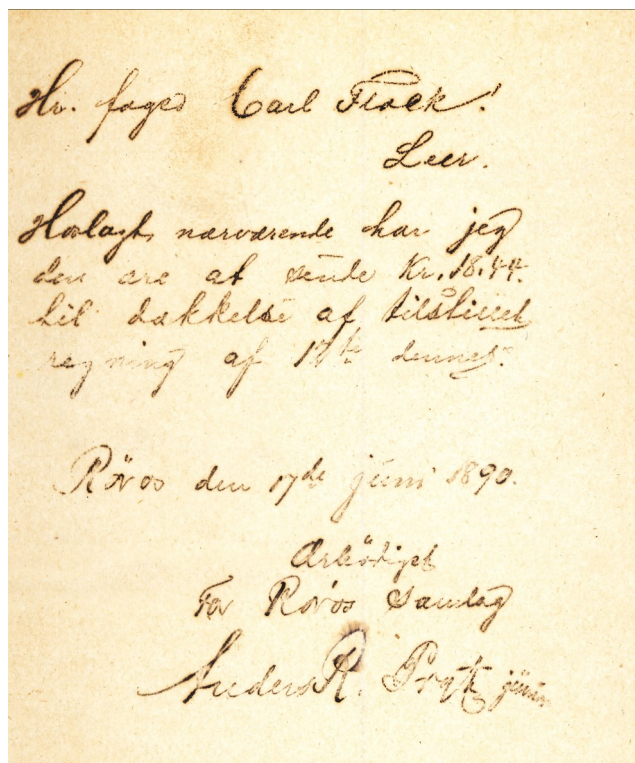
I Mørkstugata finner vi Johs. Dahls engrosforretning og nedenfor er Finboruds altnuligbutikk.

På Flanderborg drev Jacob Knudsen handelsforretning, og for øvrig var det rundt om i byen flere håndverksbedrifter og tre fargerier.

Så tilbake til Røros Samlag. Dette er i følge historien det andre forsøket på å starte forbruksforening i Bergstaden. Den første, Røros forbrugsforening, ble stiftet allerede 7. mars 1868 av stiger Anders Knudsen. I begynnelsen hadde den

188 medlemmer, blant dem mange svensker. I 1880 bygde de sitt eget hus ved nedre Bru der de tidligere hadde leid. Tidlig i 1890-årene ble virksomheten innstilt, slik det skjedde mange steder i landet grunnet dårlig styring av økonomien.

På initiativ fra lærer Anders R. Prytz ble Røros Samlag stiftet 19. april 1890. Oppstarten var beskjeden, med en liten rullebu i Dalsveien hvor varene ble utlevert.

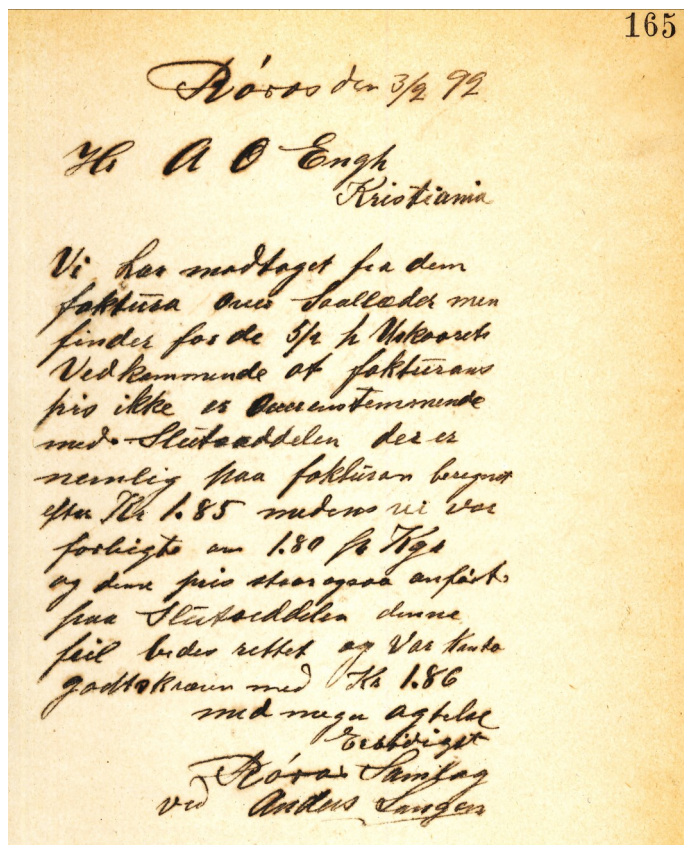

Med den nevnte kopiboken som kilde kan vi se på virksomheten etter oppstarten. Første brevet sendes 17. juni 1890 til Hr. foged Carl Flock, Leer, med oppgjør på kr. 18,44 til dekning av tilsendt regning 12. samme måned. Undertegnet av Anders R. Prytz junior. Det kan nok tyde på at dette var gebyr eller handelsskatt i forbindelse med oppstarten.

Både i 1890 og 1891 er det Anders Prytz jun. som undertegner alle brev, som vanligvis både inneholder betaling av leverte varer og bestilling av nye. Til tross for en forsiktig oppstart kan en se en økning av omsetningen allerede i første driftsår. På 12 måneder ble det sendt 120 oppgjør og bestillinger av varer, det aller meste til Trondhem og Oslo. Bare i juli 1890 ble det sendt 20 forskjellige bestillinger og prisforespørsler.

I følge kopiene ble det utbetalt kr. 612,55 og kr. 878,19 for varekjøp i henholdsvis august og september 1890. I oktober 1890 begynte nok forbere-

delser til jul. Da ble det bestilt blant annet 1 tønne sirup, 4 kasser rosiner, 4 kasser såpe, 1/2 tønne grønnsaker, 72 sekker med diverse mel, 1 sekk kaffe, 50 pakker karvet blad, 10 matter skråto-bakk, 50 pakker mørk tobakk, og 3000 poser til emballasje og 400 konvolutter. Her ble det bestilt diverse meltyper også fra Bergen. Det ble betalt kr. 1083,40 for tidligere tilsendte varer denne må-neden.

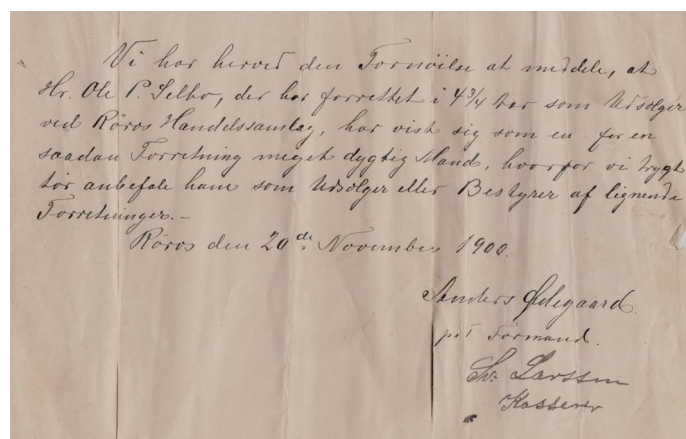
Fra januar 1892 er det Anders O. Langen som un-
dertegner for samlaget. Varer er for eksempel fisk,
ris, farin, sjokolade, forskjellige typer mel og for-
skjellige grønnsaker. Tobakk og sigarer i mange
varianter bestilles fra Christiania. Det meste er
pakket i sekker og tønner, forsendelse på tog.
O.P. Selboe ble ansatt i Røros Samlag i februar
1896, slik attesten viser, og han ble etter hvert
medeier i forretningen, slik det går fram av over-
enskomsten fra 1902.

Vi har herved den Fornøielse at meddele, at Hr. Ole P. Selbo,
der har forrettet i 4 1/4 Aar som Udsælger ved Røros Handels-
samlag, har vist sig som en for en saadan Forretning meget
dyktig Mand, hvorfor vi trygt tør anbefale ham som Udsæl-
ger eller Bestyrer af lignende Forretninger.

Røros den 20de November 1900.

Anders Ødegaard
p.t Formand

Sv. Larssen
Kasserer

Utover 1890-tallet økte aktiviteten og de flyttet inn i
nye lokaler i Totalsalen i Bergmannsgata. O.P.
Selboe ble etter hvert bestyrer av samlaget. Han
hadde tidligere vært lærling i skomakerfaget hos
sin onkel Christian Dahl. Senere ble han ansatt
som skomaker hos Gustav Engzelius. Han vikari-
erte også for skomagermester A.W. Øksman i
Trondhjem. En kan se at vareutvalget på samlaget
ble utvidet med mer lær og skomakertilbehør, og
senere flere typer sko.

Det skulle gå enda noen år før Røros kooperative
selskap var et faktum, for i 1902 skifter Røros
Samlag eiere, da Anton Hartz og O.P. Selboe går
sammen om å overta alle aksjene i samlaget:

Overenskomst

Undertegnede Ole P. Selboe og Anton Hartz overtager her-
ved Røros Samlags Aktiva og Passiva mod at erlegge til un-
dertegnede Sælgere:

Kontant ved Overtagelsen den indestående Aktiekapital, der
udgjør – foruden O. P. Selboe – Kr 1176,10 – elleve Hunder-
de sex og sytti, 10 Øre -.

Kontant eller i Form af Varer erlægges inden 6 – sex – Maa-
neder fra Overtagelsen til to Medlemmer for hver Maaned
med Kr 65,00 – fem og seksti Kroner – til hvert Medlem eller
til sammen Kr 585,00 – fem Hundrede fem og otteti Kroner –
Den nuværende Kasserer S. Larsen fortsætter som saadan
indtil de ved Overtagelse ubetalte Regninger er indfriet.

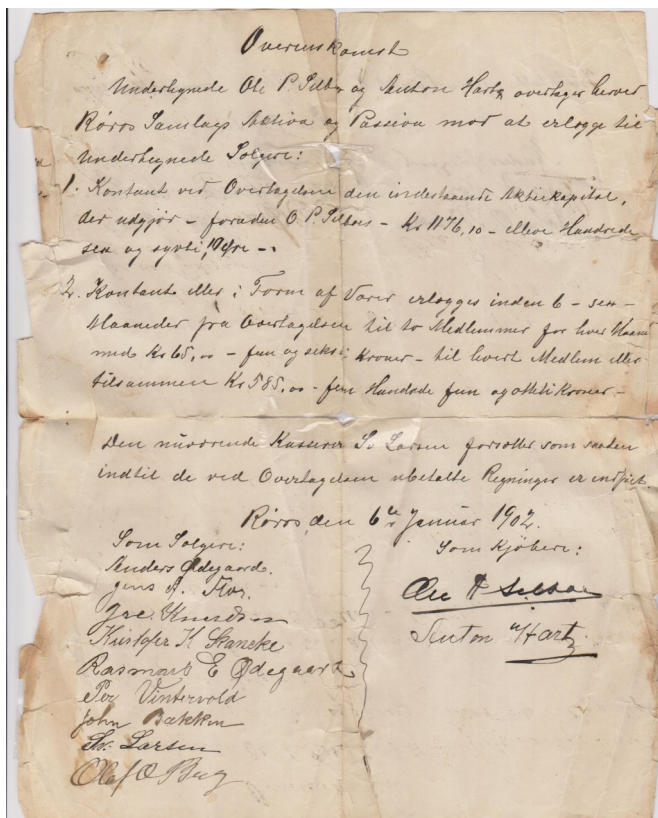
Røros, den 6de Januar 1902

Som Sælgere:

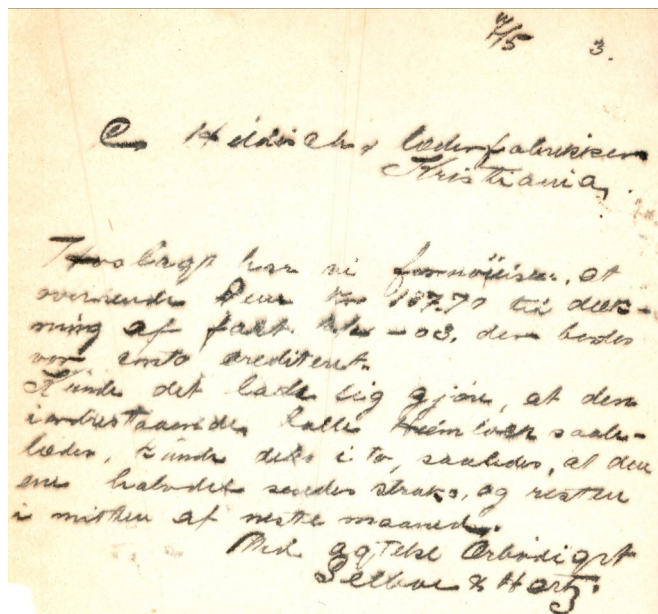
Anders Ødegaard
Jens A. Flor
Jac Knudsen
Kristofer K. Skancke
Rasmus E Ødegaard
Per Vintervold
John Bakken
Sv. Larsen
Olaf O. Berg

Som Kjøbere:

Ole P. Selboe
Anton Hartz

Det kan se ut som Røros Samlag dermed går over i historien. Det blir utstedt et handelsbrev 22. januar 1902, som de betaler kr. 9,00 for i gebyr og kr. 40,00 i handelsskatt til Gauldal Fogderi, Støren. Handelsbrev var et viktig og verdifullt dokument den gangen. Det ble dedikert til en person og til ett firma. En kan se at det allerede i 1890 var hele 12 kjøpmenn i Bergstaden som hadde dette brevet.

Bestillinger blir nå underskrevet Selboe & Hartz, og det ser ut som de også formidler varer fra privatpersoner i Rørosområdet til kjøpmenn i Trondheim, da de sender inn lister over disse, med be-

skjed om å godskrive deres egen konto hos leverandøren. Dette tyder på at de videresolgte varer og kanskje hadde litt fortjeneste av det.

Denne forretningen hadde dette brevhodet:

Selboe & Hartz

Colonial-, Manufactur- &

Læderforretning

De holdt det gående til i 1908, da O.P. Selboe kjøpte ut Anton Hartz sin andel.

Undertegnede O.P. Selboe og Anton Hartz har d.d. inngaaet saadan overenskomst:

1. Fra 12. februar d.a. uttræder jeg Anton Hartz helt av det ansvarlige handelsselskap Selboe & Hartz hersteds.
2. Fra nevnte dato overtar jeg O.P. Selboe firmaet Selboe & Hartz med aktiva og passiva som fuldt personlig ansvarlig.
3. I anledning Anton Hartz uttræden av firmaet forplikter O.P. Selboe sig til at utrede til ham en utløsningssum stor kr. 1350 der henstaar rentefrit og utredes saaledes: a) Kr. 500,- betales inden 12. ds, b) Kr. 400,- betales inden 1. juli d.a. og c) Kr. 450,- betales inden 31. december d.a.

Denne overenskomst er utfærdiget i to eksemplarer, hvorav undertegnede beholder et hver.

Røros den 6. februar 1908

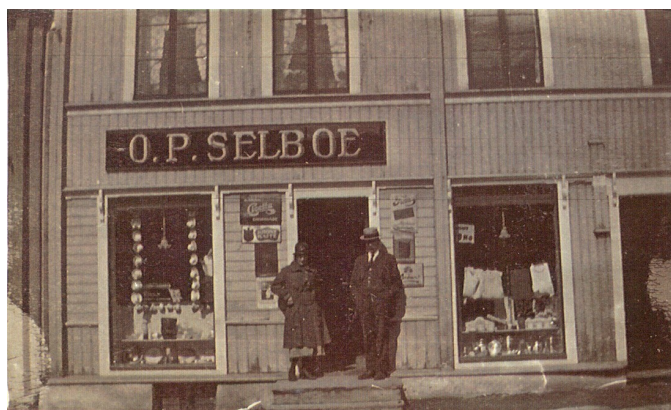
Til retterlighed:

S H Nordseth

Ole P. Selboe

Anton Hartz

Forretningen het O.P. Selboe. Det fine glass-skiltet eksisterer delvis, laget av Trondhjem Skiltfabrik, bladgullbokstaver på svart bakgrunn.

En kunde og Ole Pedersen Selboe -- Bakkegården 1930

I 1911 kjøpte O.P. Selboe Bakkegården av ølbrygger hos Fahlstrøm Hans H. Bakkes eneste arving, vognmann i Trondheim, Henrik H. Bakke for kr. 4.000,-. Butikken ble etter hvert flyttet dit og den ble drevet til 1937, da G & E Holden's skobutikk startet der. O.P. Selboe drev noen år med agenturer, blant annet for Rosendal fabrikker i Trondheim.

Leverandører i 1890 til Røros samlag:

Trondhjem

Eggen & Co	torsk og uer
H. F. Klingenberg	kaffe, sirup, erter
Øien & Wahl	glycerinsæbe, stearinlys, parafin, spiger etc
Emil Grønning	grønnsaker, storsei
P. M. Westvig	rugsigt, smaagryn, helgryn, sild, uer
J. E. Ryjord	rugmel, bygmel, salt
G.C. Prøsch	flesk
Wilh. Kavli	
Carl Janesen	
Sven J. Smedsås	nysild, uer
O. Sundland	kaffe, rosiner, farin, gryn chokolade, canel
Trondhjems papirfabrik	poser, hvid og gulbrun makulatur
P.F. Henningsen	smør fra samlaget
Lorck & Co	kaffe, ris
Olaf Sættem	olje
Gmmeratvig	hvedemel, gryn
E.A. Tønseth jr.	grynmel
Halvor Jenssen	petroleum
Rolf Johnsen	rugsigt

Christiania / Kristiania

A O Engh	saalelær, skomagerartikler
Johannes N. With	tobak, skråtobak
Olaf J. Olsen	olje
O.M. Hauge & Co	kaffe
William Lütz	tobak
Bernt J. Olsen	snaddetobak, karvet bladtobak, skråtobak
Carl E. Olsen & Søn	skrivepapir, poser
Conrad Langaard	skråtobak

Bergen

Hådahl & Co	grynmel
-------------	---------

Andre

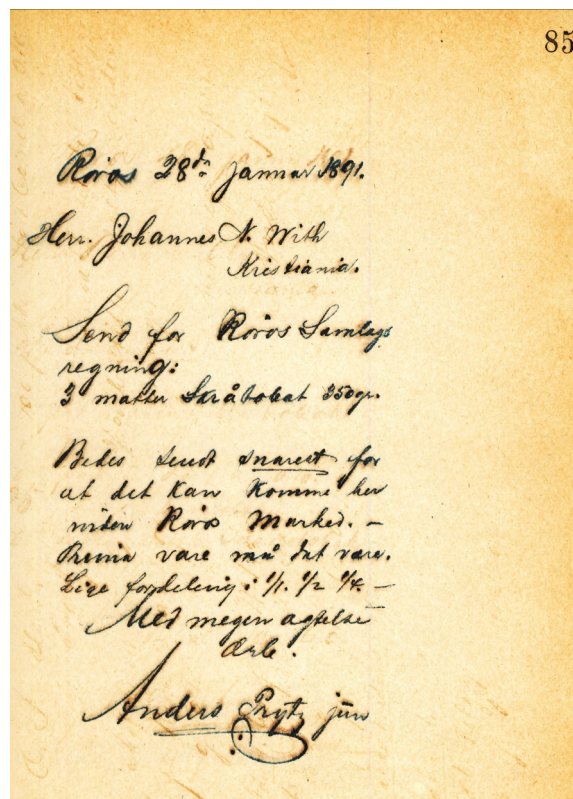
Bernt Eriksen	bygmel, rug
Ole Andr Stokke, Melhus	havremel
Nils Eggen, Kvaal	havremel

BESTYRERE RØROS SAMLAG

Lærer Anders Rasmussen Prytz (1858-1947) tok initiativ til oppstarten, og virket som bestyrer fra 1890 til 1892. Han var også slektsforsker, og i 1912 utga han heftet "Rørøsslegten Prytz".

Fra 1892 overtar Anders Olsen Langen (1857-1936) stillingen som bestyrer. Han var født på Langen i Hådal. Han giftet seg med mor til O.P.Selboe, Olava Olsdatter Dahl, og kjøpe gården oppi Åsa i 1879. Han hadde tjenestegjort hos Amneus som ungdom. Fra 1894 ble han kirketjener.

I 1896 ansettes O.P.Selboe (1871-1949) i firmaet. Han vokste opp i Tyristuggu med sin mor Olava og onkel Christian og deres foreldre, Ole Christensen Hitterdal (Ola Mæla) og hans kone Helge Olsdatter Fætt. Både bestefar Ola Mæla og onkel Christian var skomakere og det var naturlig at O.P. fikk sin opplæring i dette faget. I 1902 kjøpte han og Anton Hartz aksjene i Røros Samlag. Anton Hartz ble i 1908 bestyrer i Røros kooperative selskap, inntil han flyttet til Sarpsborg i 1914. O.P. Selboe startet da sin egen forretning, som ble avviklet i 1937.

Bakkegården—Reidunn Selboe på butikktrappa—1925

Bakkegården, O.P.Selboe, datter Borghild Selboe, utenfor disken står gullsmed Gustav Carl Møller, som tidligere hadde leid disse lokalene, og Oline Trygstad, kona til baker Edvard Trygstad.
Omkring 1920

Bakkegården 1955, etter restaurering

Bakkegården 2002, etter restaurering

Bakkegården, Kjerkgata 18 - hus nr 80a, ble bygd omkring 1670, da Ingeborg (1649-1732), datter av Tørres i Myren (Kjerkgata 22, Lars-Persa-gården) giftet seg med Ole Paulsen Kulbrender. Ved folketellingen i 1701 bodde her Ole Paulsen Tørres' enke og hennes to tjenestedrenger, Erik Sebiørnsen fra Romsdal, 32 år, og Erik Olsen fra Nordfjord, 30 år. Gården var i denne slekten helt til 1879, da Jens Johnsen Trønnes solgte den til ølbrygger Hans Hansen Bakke. Ole P. Selboe kjøpte gården i 1911 av Hans Bakkes eneste arving, Henrik H. Bakke, Trondheim. Lars-Persa-gården er blant de aller eldste i Bergstaden, den ble nok bygd før byplanen fra 1654 forelå. Hus nr. 80b, Kjerkgata 20, ble utskilt som egen eiendom først i 1833. Det antas at dette kvartalet hører til den eldste bebyggelsen i bykjernen.

KILDER:

Rørosboka bind 1—Forretningslivet, handel og martna
av redaktør Olav Kvikne

Copi-Bog for Røros Samlag

Muntlige beretninger fra mine foreldre.

Røros, 5. februar 2014
Gunnar Selboe Rugelsjøn